

FERDINANDY GYÖRGY

Adalékok a nyugati magyar irodalomhoz

Nyugati magyar irodalomnak az itt következőkben azt az intézményrendszert nevezem, amelyet a második világháború és 1956 emigráns írói hoztak létre az 1940–90 közötti fél évszázad alatt, a nyugati világ országaiban. Borbándi Gyula nyomán úgy gondolom, hogy részei ennek az irodalomnak azok is, akik részben vagy teljes egészében idegen nyelveken jelentették meg műveiket. Akarva-akaratlan beletartoznak továbbá azok, akik kívülállóak, mint például Zilahy Lajos, vagy akiket, mint Aczél Tamást, nem fogadott be a nyugati magyar irodalom.

Nyugati magyar íróknak mégis azokat nevezem, akik részt vettek a világszerte megrendezett magyar tanulmányi napokon, és a párizsi Irodalmi Újságban és Magyar Műhelyben, a müncheni Új Látóhatárban, a római Katolikus Szemlében, majd később az újvilágbeli Szivárványban és Arkánumban közölték írásaikat.

Természetes környezete ennek az irodalomnak az a hatalmas műkedvelő anyag, amely az irodalmi mércével mérhető művek sokszorososa. Itt kell megemlíteni azokat a tehetséges fiatalokat, akiknek nem sikerült magyar íróként fennmaradni az idegen környezet alacsony égboltja alatt. Ki emlékszik ma már például a párizsi Ahogy Lehet kitűnő prózaírójára, Pobrányi Gáborra, akit visszhangtalan magánya 1961-ben öngyilkosságba kergetett? Bikich Gábor, a költő, itthon, a Szent János kórházban halt meg. Temetésén, a Farkasréten, tudtommal egyetlen író társa sem volt jelen.

Van itt felfedezni- és feldolgoznivaló. A hazai kutató számára álljon még itt egy másik figyelmeztetés: vigyázat, a nyugati magyar irodalom és az úgynevezett politikai emigráció nem ugyanaz! „Egy Kentuckyban élő emigráns politikusként a kecskeméti kommunista – írtam valamikor száműzetésem boldog éveiben – természetes ellenfele. Íróink azonban egy akolba: az osztatlan magyar irodalomba tartoznak. Éljenek bárhol a világon, közösek az érdekeik: pályatársak, és nem ellenfelek.”

Nehéz lenne elfelejteni, hogy 1945 emigránsai például nem fogadták be az íróknak készülő – szerintük kommunizmussal fertőzött – 56-os fiatalokat. Nem véletlen, hogy ezeknek csak öt-hat évvel a forradalom után lett saját kiadójuk és folyóiratuk.

Cs. Szabó Lászlónak, a nyugati irodalom nagy öregjének, a fiatal nemzedék szeretve tisztelt „osztályfőnök urának” még 1984-ben is próbálták megtorpedózni amerikai körútját újvilágbeli magyar politikusként. Ugyan-

azok, akik *Az ősrégi kultúrák* (sic!) címen adták közre indián nyelvrokonainkról szóló tanulmányaikat. Akkor, 1984-ben egy bostoni előadásom rendezői hazaárulónak kiáltották ki az idős író, amiért a budapesti Nagyvilágban engedélyezte Dickens-tanulmánya közlését. Lehurrogtak, hiába tiltakoztam. Még aznap éjjel megírtam *Néhány keserves igazság* című röpiratomat, azután, hajnalban, búcsú nélkül elhagytam vendéglátóim otthonát.

„Szívvel köszönöm – írta nekem később Cs. Szabó – kellő erejű morális kitérésedet. (...) Amit tettél, azért fontos, mert lényegében nem rólam van szó, hanem rólunk, s ez a rólunk a nyugati magyar írók többsége és (...) potenciális hazai olvasóink. A torzult lelkületű, olykor egyenesen ámokfutó emigránsok önmaguk, azaz kinti létük erkölcsi igazolására súlyos erkölcstelenséget követnek el, amikor az otthoni magyarságtól akarnak légmentesen elzárni minket. (...) miközben önmagukat áldozatos mecénásoknak képzelik. Rájuk fért egy kis elnadragolás” – fejeződik be az 1984. július 29-i levél.

Íme néhány apróság, ami segíthet megérteni, hogy milyen körülmények között élt és alkotott a nyugati magyar irodalom.

Végül, néhány számszerű adat. Borbándi Gyula teljességre törekvő felmérésében mintegy 500 nyugati magyar író szerepel, akik 984 hírlapban és folyóiratban közlik műveiket. Terjedelmét, volumenét tekintve a nyugati magyar irodalom tehát egy kisebb latin-amerikai ország (Honduras, Nicaragua) irodalmához hasonlítható.

De vigyázat! Az egyetlen irodalmi mércével készült felmérésben, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyletem négy antológiájában (költészet, széppróza, esszé, tanulmány) mindössze száz szerző szerepel. Ez a harminkét költő, huszonhat próza-, huszonegy esszé- és ugyanannyi tanulmányíró a tulajdonképpeni nyugati magyar irodalom. A többi, sok száz műkedvelővel ez az irodalom soha nem tartott fenn semmiféle kapcsolatot.

Mindezt fontos leszögezni, mert manapság szabad préda lett a nyugati magyar irodalom. A jó emlékű hollandiai Mikes Kelemen Kör utódjának állítja be magát egy Mikes International nevű, ugyancsak hágai, új kívándorlókból álló műkedvelő társaság. Amíg nem írjuk meg irodalmunk igaz történetét, a zavarosban, mint látjuk, halászni lehet.

„Faludy György számára a földi pokol is osztályrészül jutott, ahol víg napokat töltött” – írja többek között egy ilyen „újnyugati” dolgozat. „Vele szemben – íme a ravasz csavarintás – Illyés Gyula meg sem nyikkant az *Egy mondat...-án* kívül.”

Egy szó mint száz, legyünk óvatosak. Cs. Szabó László itthon nyugszik, Sárospatakon. Hű maradni hozzá, az Osztályfőnök úrhoz, ma is feladat.